

Genoeg bakke moet beskikbaar wees sodat daar vir elke individu 'n bak is. Spasieer hulle so 5–10 meter uitmekaar om kompetisie te verminder.

Waar begin probleme met wildboerdery?

Deur 'n paar basiese reëls te volg, glo dr JOHAN KRIEK, kan groot verliese en hartseer voorkom word, nie net by swartwitpense nie maar by alle wild.

1. Probeer so natuurlik as moontlik met diere boer

Indien die rumen (die “fabriek” van die herkouer) gesond is, sal die dier gesond wees. Die rumen is gesond as die dier toegelaat word om sy fabriek (rumen) reg te benut. Genoeg ruvoer, ruvoer, ruvoer! Onthou, sekere diere is *bulk grazers*, soos wildebeeste en sebras, maar diere soos swartwitpense en bastergemsbokke is selektiewe grasvreters en het eintlik

'n groter area nodig om al die lekker grasse te kan eet (hulle eet so te sê net poeding). Alle wild sal ook van die “poedinggrasse” eet maar meeste kan oorleef op die minder smaaklike grasse. As gevolg hiervan sal swartwitpense en bastergemsbokke heel eerste tekens van voedingstres wys.

As daar in klein kampies (kleiner as 100 ha) geboer word, moet mens die getalle van selektiewe grasvreters beperk sodat die smaaklike grasse

deur benutting gestimuleer word om te vermeerder in 'n kamp. Gevolglik word die onbenutte grasspesies ook minder (of vrek) sodra te veel diere in 'n kamp aangehou word – dan is daar oorbeweidings (goeie smaaklike grasse verdwyn) en net minder smaaklike grasse bly oor. Die ou gesegde van 'n goeie veeboer is 'n “grasboer”, is baie waar. Bestuur jou weiding reg en jou diere sal gesond wees. Oorbeweidings veroorsaak ook

Bastergemsbokkalfies begin al van jong af saam eet en dit sit die rumen dan vroeg aan die gang, veral met goeie lusern wat as ruvoer sal dien.

Dit is raadsaam om elke paar maande jou bakke te skuif om parasietlading te verlaag. Wees bedag daarop dat dit wel jou veld by die voerarea baie beskadig agv die oormatige hoefaksie.

kompaktering van grond en bosverdichting.

Wanneer die eerste tekens van voedingstres sigbaar raak, en dit sal veral onder selektiewe vreters soos swartwitpense en bastergemsbokke gesien word, dan kan mens byvoeding gee (goeie gehalte ruvoer soos lusern of tef) plus dan wildkorrels ($\frac{1}{2}$ – $1\frac{1}{2}$ kg) per dier per dag. Moet nie te veel byvoeding gee nie. As bietjie-bietjie gevoer word om diere se rumen gesond en funksioneel te hou, sal diere nog steeds die balans van hul behoeftes in die veld gaan soek. Ek sien te dikwels diere in kleiner kampe (selfs ook in groot kampe) by die voerbakke lê. Hulle kry te veel kos, dus hoef hulle nie te wei nie. Die veld is dan ook onderbenut en gehalte gaan agteruit.

2. Moet nie te veel kragvoer gee nie – (wildkorrels, ens nie meer as $\frac{1}{2}$ – $1\frac{1}{2}$ kg)

Meeste van die kommersiële wildkorrels se energiewaardes is baie hoog, en baie boere voer te veel van die konsentrate. Dit kan lei tot atrofie van die rumen (en rumen-papillae as ruvoer ook nog te min is). Dan maak ons van 'n herkouer 'n omnivoer. Dit gebeur nogal dikwels by voerkrale, waar beeste vinnig afgerond moet word om geslag te word, dat hoë-energie-antsoene gevoer word en dan begin die probleme soos onder meer longontsteking, suurpens, serebrale kortikale

nekrose (CCN *Cerebro cortical necrosis*) en spysverteringsteurnisse. Min sulke probleme word gesien as daar met beeste in natuurlike veld geboer word (en dieselfde geld vir wild).

3. Beperk getalle in kleiner kampe

Alle wild het sekere territorium-groottes. Vir swartwitpense in die natuur blyk die territoriumgrootte so ongeveer 400 ha te wees (dit is 'n teelgroep met 'n tropbul). Nou beperk ons diere in baie kleiner areas as dit, en dan is ons verbaas as daar beserings is weens baklei, ens. Ek glo dit is een van die grootste oorsake van verliese in klein kampe.

Rooibokramme maak baie gou jong ramme dood as mens hulle nie betyds uithaal nie. Met blouwildebeste is bakleiere in kleiner areas ook 'n probleem. Die ontsnaproete van 'n dier, as hy deur 'n ander dier bedreig word, is 360° (maw 'n volle sirkel). In 'n hoek van 'n kleiner kamp is die wegkomhoek 90° (maw 270° is weggevat deur 'n kampdraad).

4. Vul alle voedingstekorte behoorlik aan (veral minerale)

Met wildheinings beperk ons nie net 'n dier se beweging nie, maar ook sy inname van belangrike minerale wat hy by die buurplaas of kamp langs-aan kon gekry het as hy vrylik kon beweeg. Daarom is 'n mineraal met kalsium en fosfaat met spoorelemente, wat deur die jaar beskikbaar

Die ou gesegde van 'n goeie veeboer is 'n “grasboer”, is baie waar. Bestuur jou weiding reg en jou diere sal gesond wees.

is, van uiterste belang. Hier is veral minerale soos koper, kobalt en selenium van groot belang.

5. Kompetisie by voerbak

Waar daar met verskillende spesies in een kamp geboer word, kan beserings en vrektes by voerbakke plaasvind. Dit is een voordeel van monospesiekampe. In groter kampe waar byvoeding minimaal is, is kompetisie egter nie so erg nie.

6. Uitwendige en inwendige parasiete

a. Bosluisladings kan vinnig

handuit ruk as areas waarin diere beweeg klein is. Bruinoorbosluiswifies lê tot 18 000 eiers. Rooipootbosluis (*Rhipicephalus evertsi*) lê so 5 000–7 000 eiers. In 'n klein kampie gee 'n bosluis elke paar meter terwyl dit in groter areas dit een bosluis elke paar honderd meter kan gee. Die bosluislading op 'n bastergemsbokkalf is dus baie meer (in 'n kleiner area) as in

Vervolg ↔

In 'n granny-kamp is die voer uiters belangrik om te sorg dat bokke alle ruvoer en elemente deur die voer inkry aangesien die natuurlike weiding se voedingswaarde nie genoegsaam sal wees nie.

Moenie te veel byvoeding gee nie. As bietjie-bietjie gevoer word om diere se rumen gesond en funksioneel te hou, sal diere nog steeds die balans van hul behoeftes in die veld gaan soek.

Bosluisladings kan vinnig handuit ruk as areas waarin diere beweeg klein is. (Foto met vergunning van Peter & Pamela Oberem)

→ *Vervolg*

'n groter area. Dit is een rede waarom bastergemsbokke so kwesbaar is vir Theileriose. Beheer asseblief bosluise, want hulle getalle neem vinnig toe!

b. Haarwurm kan ernstige afmetings aanneem.

Daar blyk ook weerstand te wees teen van die ontwormingsmiddels. Die probleem is om die regte dosering vir 'n wilde dier in te kry, daarom juis is voorkoming beter as genesing. Ek sidder vir die dag wanneer haarwurm nie meer behandel kan word nie. Een metode om besmetting te verminder, is om voerbakke gereeld te skuif en die mis op te tel by voerplekke.

Neem gedurig dié faktore in ag, veral by die beplanningsfase van kampe, aankoop en getal van spesies en by die vermenging van spesies. Meeste van die wenke is redelik logies maar dit is baie keer die mees logiese dinge wat verontagsaam word. Wanneer hierdie wenke nagevolg word, kan dit die meeste teëspoed voorkom. 🦋